

УДК 371.47.022

МИКОЛА МРУК

Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У СВІТЛІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ А. С. МАКАРЕНКА

У статті висвітлені основні положення науково-педагогічної спадщини А. С. Макаренка стосовно трудового виховання учнів та становлення вчителя технологій у навчально-вихованому процесі. Проаналізовані ключові надбання в царині трудового виховання школярів дозволили виявити проблеми формування майстерності учителів технологій та знайти шляхи їх подолання в світлі сучасних підходів до виховання особистості.

***Ключові слова:** педагогічний процес, спадщина А.С. Макаренка, учні, трудове виховання, вчитель технологій, компетентність вчителя.*

Постановка проблеми. Актуальні проблеми вдосконалення управління педагогічним процесом в сучасних умовах тісним чином пов'язані з суттєвим теоретико-методологічним надбанням та оптимальними засобами для його подальшого розвитку. Для докорінного покращення технологічного навчання та формування технічної творчості учнів надзвичайно важливим є аналіз дослідження рішення подібних питань видатними вітчизняними педагогами. Особливо вагомою в удосконаленні трудового навчання учнів та виховання працелюбності, творчого підходу до праці, відповідальності, діловитості, організованості, ініціативності, самостійності й виступає педагогічна спадщина А.С. Макаренка, яка лежить в основі формування теорії о ролі праці, її організації та економічній доцільності в трудовому вихованні школярів.

Зв'язок проблеми з важливими науковими та практичними завданнями. Проблема формування вчителя технологій тісним чином пов'язана з важливими науковими та практичними завданнями, що визначені в основних законодавчих документах – Законі України «Про освіту», Концепції педагогічної освіти України та Концепції профільного навчання в старшій школі [1, 2, 3]. Тому випускник, який отримав кваліфікацію вчитель технологій та креслення, повинен бути готовим не тільки здійснювати навчання і виховання учнів з урахуванням специфіки предмета, а й сприяти усвідомленому вибору і подальшому освоєнню професійних навичок, формуванню технічного мислення та становлення творчого підходу до праці у школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Проблема вдосконалення системи професійної підготовки молоді достатньо широко досліджувалась вітчизняними науковцями. Так, загальновідомі праці В.Сидоренка, Г.Терещука, Д.Тхоржевського та ін., де обґрунтовуються теоретичні, методичні і організаційні засади формування і розвитку фахової майстерності майбутнього вчителя.

Поряд з цим, окремі питання залишаються поза увагою фахівців і, передусім, у сфері підготовки майбутніх вчителів технологій до професійної орієнтації учнів загальноосвітньої школи та формуванні технічної творчості з метою вибору фахових спеціальностей. Це пов'язане, передусім, із суттєвими змінами у нормативно-правовій базі здійснення професійної орієнтації учнів в останні роки.

Формулювання мети статті. У зв'язку з вищевказаним, метою статті виступає розгляд питань щодо особливостей підготовки вчителів технологій на основі науково-педагогічної спадщини А.С. Макаренка.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Надзвичайно суттєве значення для розуміння і рішення проблеми вдосконалення технологічної підготовки школярів має педагогічна діяльність А.С. Макаренка. Він розглядав мету такої підготовки як конкретну програму розвитку особистості і, поряд з цим, як соціальний процес. Розглядаючи виробничу працю в якості засобу формуванню в учнів суспільних, міжособистісних, екологічних відносин, А.С. Макаренко вказував, що праця, яка не створює матеріальні цінності, не може позитивно впливати на виховання дітей. Педагог вважав працю кардинальним засобом соціального становлення особистості: «Правильне ... виховання неможливо собі уявити як виховання нетрудове» [6, с. 387]. І в наш час першочерговим завданням реформування загальноосвітньої школи залишається створення праці школярів не тільки творчим, а й виробничим та організувати його таким чином, щоб при створенні матеріальних цінностей могла проявитись сила його виховного впливу на підростаюче покоління.

Для А.С. Макаренка правильне виховання було невіддільне від трудового, під яким він розумів саме активну продуктивну працю. На досвіді горьківської колонії та комуни ім. Ф. Дзержинського, педагог наочно довів, що в реальному виробничому процесі формується людський характер, а праця виступає одночасно і економічною, і моральною категорією [10, с. 185].

Програму виховання А.С. Макаренко виклав у «Методиці організації виховного процесу», де є такі слова: «...вихователь повинний знати життя й особливості характеру кожного вихованця, його прагнення, сумніви, слабкості, гідності». І ці знання повинні прийти до вчителя саме в процесі спільної роботи з учнем для активно допомоги на майбутнє. За його переконаннями, педагогічна наука і практика постійно має орієнтуватись на «завтрашній день», випереджати суспільні запити на «людську творчість». Свої міркування щодо цього він сконцентрував у змістовному наповненні авторської ідеї про «випереджаюче виховання», реалізація якого забезпечується через систему перспективних ліній у вихованні й розвитку окремого індивіда та людського соціуму й передбачає наявність знань, умінь, навичок і трудової орієнтації по завершенні навчання.

Досить згадати слова А. С. Макаренка: «Я міркував так: ми всі прекрасно знаємо, яку нам слід виховати людину ... Отже, труднощі не в питанні, що потрібно зробити, але як зробити. А це питання педагогічної техніки. Техніку можна вивести тільки з досвіду. Закони різання металів не могли б бути знайдені, якби в досвіді людства ніхто ніколи не різав. Тільки тоді, коли є технічний досвід, можливі винахід, удосконалення, відбір і бракування. Наше педагогічне виробництво ніколи не будувалося за технологічною логікою, а завжди за логікою мо-

ральної проповіді. Це особливо помітно в області власне виховання, в шкільній роботі якимось легше. Саме тому у нас відсутні всі важливі відділи виробництва: технологічний процес, облік операцій, конструкторська робота, застосування кондукторів і пристроїв, нормування, контроль, допуски і бракування» [6, с. 250–251].

Настільки об'ємне цитування знадобилося для того, щоб показати, наскільки глибоко ідея необхідності вдосконалення технології навчання та виховання проникла в педагогічну парадигму. Безсумнівно, А. С. Макаренко, видатний педагог і тонкий психолог, свідомо, очевидно в полемічному запалі, перебільшував в цитованому уривку схожість між технологічним процесом в матеріальному виробництві та процесом навчання і виховання людської особистості. Однак аналогію в логіці побудови цих процесів, їх схожість в найзагальніших рисах, а саме в необхідності управління цими процесами, він відчував і сприймав досить позитивно.

Суттєвим аспектом вагомості трудового виховання є те, що людина прагне до утвердження себе в колективі та бажає відчувати задоволення від певного виду діяльності. Тому виховання у дітей організаційно-економічних вмінь та навичок в процесі їх трудової діяльності А. С. Макаренко розглядав як необхідну вимогу до трудового навчання. Провідне місце в даному процесі він відводив організаційним заходам: «Ребенок будет приучаться к трудовому усилию, будет принимать участие в общественной работе..., но все же это не будет настоящее трудовое ... воспитание, если мы не прибавим к трудовому упражнению интересных организационных задач» [5, с. 319].

На жаль, як зазначають А. І. Кузьмінський та В. Л. Омеляненко (2007), нехтування закономірностями необхідності виховання дітей у праці призвело до певної деградації загальнолюдської ідеї трудового виховання і викликає фізичне й моральне ослаблення членів суспільства [4, с. 291]. Основне завдання трудового виховання зумовлене загальнолюдськими потребами життя людини в суспільстві та природному середовищі. І роль вчителя полягає у тому, щоб сформувати в дитині любов до праці як її природної потреби та необхідності її активної життєдіяльності в умовах технократичних тенденцій у суспільстві.

Видатний педагог вважав, що визначальним фактором розвитку організаційних вмінь дітей є вся система виховання в колективі і через колектив. І важлива роль у цьому процесі належить вчителю технологій, який безпосередньо формує колектив, корегує його функціонування, вдосконалює міжособистісні відносини в процесі спільної праці.

Визначивши основні цінності спадщини А. С. Макаренка, якими є ідеал нової людини прийдешнього, її самоцінність, зміст життя як служіння суспільству, а також інструментальні цінності – колективістську етику, певні норми поведінки і моральні якості, серед яких головне місце посідають працелюбність, відповідальність, дисципліна, обов'язок тощо, можна встановити ті типи вартостей його аксіологічної системи, котрі мають вічне, загальнолюдське значення. До них слід віднести:

- гуманістичну віру в людину та її можливості;
- багатоаспектну категорію відповідальності як провідну базову цінність;
- соціальну солідарність, яка залишається найвищим моральним принципом.

А. С. Макаренко розробив основні положення трудового виховання засобами правильно організованої гри. Він орієнтував своїх сподвижників на те, що треба розвивати в дитині звичку до трудового зусилля. Адже лінощі у дитині розвиваються завдяки неправильному вихованню, коли з дитячих літ у дитині не виховуються звички до праці та до тих задовольень, які завжди приносить праця. За А. С. Макаренко, виховання здібностей розвиває у школярів не лише їхні особисті якості, а й суспільну гідність, самоствердження, самовдосконалення, прагнення досягти більшого для задоволення як власних, так і суспільних потреб.

Своєю науковою передбачливістю А. С. Макаренко спромігся не лише виокремити для своєї повсякденної праці найвагоміші, значущі ділянки шкільництва, а й визначити ті проблеми навчання та виховання нової підростаючої генерації суспільства, які стануть актуальними в майбутньому. Одним з таких напрямів і є формування висококваліфікованого вчителя технологій, який має володіти високим рівнем знань, вмінь, навичок та компетенцій.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. В результаті проведеного дослідження нами пропонуються рекомендації, які допоможуть досягти високого рівня компетентності вчителя технологій і бути готовим до надання високоякісних навчально-виховних принципів.

По-перше, високий рівень компетентності обумовлює сприйняття знань та власних схильностей. Умовою її отримання є перш за все знання своїх здібностей та велике бажання, розвиток інтересів, потреб і формулювання життєвих цінностей. Природно, що ці індивідуальні інтереси, потреби і цінності не завжди співпадають із суспільними, і вчитель повинен розвивати подібні прихильності в учнів, проявляти особисту увагу загальнодержавним цілям.

По-друге, наявність високого рівня компетентності може розвинути вчитель технології, завдяки з формуванням нових цінностей, та цей процес не може носити насильницький характер – підкреслюючи значимість індивідуальних цінностей, вчитель намагається пов'язати їх з особистим підходом.

Третє: вчителі інших дисциплін, як правило, підкреслюють позитивне значення діяльності особистості для суспільства в цілому – благодійність роботи лікаря і педагога, героїчний характер діяльності робітників міліції та ін. Завдяки чому посилюється внутрішня мотивація учнів, адже соціальна роль підвищує самооцінку, людина відчуває свою значимість, усвідомлює високий зміст своєї скромної діяльності і навіть свою незамінність. А для вчителя технологій відводиться непроста роль – спрямувати школярів на отримання робітних та інженерних професій, тих, що можуть бути непомітними в суспільстві, але без них неможлива технічна робота ні однієї з інших спеціальностей.

Четверте: істинний вчитель виявляє в школярях все найкраще. Завдання, які він ставить перед своїми учнями, складні, але завжди потужні, і кожний з них відчуває свою вагомість, розвиваючи компетентність та вірить, що здатен подолати труднощі для здійснення поставленої мети всього життя. Ця віра прямо впливає на самодіяльність, індивідуальну зацікавленість школяра, його завзятість в подоланні перешкод. Індивідуальна віра у власні сили базується на очікуванні високих результатів від навчання і позитивної оцінки вчителя.

Таким чином, проводячи навчально-виховну роботу вчитель має володіти глибокими педагогічними знаннями, логікою мислення. Він мусить вміти висвітлити місце і роль шкільних предметів в структурі технологічної освіти, інтегрувати дисципліни до практики та підкреслити їх необхідність для ефективної трудової діяльності. Вчитель повинен виявити можливості та вподобання учнів, підкреслити їх індивідуальність та визначення з вибором професії. Педагог, використовуючи власні спостереження, тести, ситуаційні завдання, визначає динаміку розвитку функціональної грамотності, технологічного вміння, творчої, інтелектуальної та вольової підготовки і спрямовує учнів на вибір профілю спеціальності. Він формує образи ефективної праці, гідної поваги людини й успішного кар'єрного росту; сприяє зацікавленню молоді становленню життєвих і професійних планів, формуванню моделей досягнення успіхів у вибраній професії.

Перспектива подальших досліджень полягає у розробці методики та побудові моделі формування вмінь студентів педагогічних вузів управляти технічною творчістю школярів з метою вдосконалення виховання особистості.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]: закон від 23.05.1991 № 1060-ХІІ. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>.
2. Концепція педагогічної освіти України. – К.: Либідь, 1991. – 28 с.
3. Концепція профільного навчання в старшій школі: затв. рішенням колегії МОН України від 25.09.03 № 10/12-2 / Л. Березівська, Н. Бібік, М. Бурда та ін. // Інформ. зб. Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24. – С. 3-15.
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка: підручник / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання, 2007. – 447 с.
5. Макаренко А.С. Избран. пед. сочинения. В 2-х т. / А.С. Макаренко. – Т.1. – М.: Педагогика, 1977. – 397 с.
6. Макаренко А.С. Лекції про виховання дітей / А.С. Макаренко // Твори: в 7 т. – Т.4. – К.: Рад. школа, 1954. – 430 с.
7. Сидоренко В.К. Интеллектуализация трудовой деятельности человека в современных условиях усовершенствования средств производства / В.К. Сидоренко // Инновационные образовательные технологии. – 2007. – №1(9). – С. 3 – 12.
8. Терещук Г.В. Индивидуализация трудового обучения: дидактический аспект / В.А.Полякова. – М.: Ин-т ПСМ РАО, 1993. – 200 с.
9. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. Ч.І. Теорія трудового навчання: підручник для вищих пед. навч. закладів. – 4-е вид., перев. і доповн. – Київ: РНЦ «ДІНІТ», 2000. – 248 с.
10. Українська педагогіка в персоналіях. У 2-х кн. / О.В. Сухомлинська. – К.: Либідь, 2005. – Кн.2. – 552 с.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2013.

Мрук Н.

Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
г. Одесса, Украина

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ В СВЕТЕ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ А.С. МАКАРЕНКО

В статье представлены основные положения научно-педагогического наследия А.С.Макаренко, которые раскрывают подходы к трудовому воспитанию учеников и становления учителя технологий в учебно-воспитательном процессе. Анализ ключевых наработок в сфере трудового воспитания школьников позволил выявить проблемы формирования мастерства учителей технологий и найти пути их преодоления в свете современных подходов воспитания личности.

Ключевые слова: педагогический процесс, наследие А.С. Макаренко, ученики, трудовое воспитание, учитель технологий, компетентность учителя.

Mruk N.

South Ukrainian National Pedagogical University named after KD Ushinsky, Odessa,
Ukraine

PROBLEMS OF FORMATION OF TECHNOLOGY TEACHERS IN THE LIGHT OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL LEGACY A. MAKARENKO

The article describes the main provisions of the scientific and pedagogical legacy Makarenko. They reveal the approaches of labor education students and teachers becoming technologies. Analysis of the key developments in the field of labor education of pupils highlighted the plight of teachers forming technology. And also to find ways to overcome them in the light of modern approaches upbringing.

Keywords: educational process, the legacy of A. Makarenko, students, labor education, technology teachers, qualified teachers